

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر
اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

Examining the role of family factors affecting drug trends
(traditional-industrial) among youth
of Lorestan province

M. Amiri, Ph.D.

دکتر محسن امیری*

R. Pourhosein, Ph.D.

دکتر رضا پورحسین**

Z. Morovati, Ph.D.

دکتر ذکراله مروتی*

M. Yosefi Afrashteh, Ph.D.

دکتر مجید یوسفی افراشته*

چکیده

یکی از مسائل بسیار با اهمیت در جامعه امروزی، مسئله اعتیاد و سوء مصرف مواد مخدر و علل مربوط به آن است. عوامل بسیار زیادی با این امر در ارتباط بوده و بر آن تأثیر می‌گذارند که به نظر می‌رسد از میان این عوامل، عوامل خانوادگی نقش بسیار مهمی را در گرایش به مواد مخدر ایفا می‌کنند. از این رو مسئله تحقیق حاضر، تعیین تأثیر عوامل خانوادگی (بی‌سوادی والدین، طلاق، والدین معتاد، اختلافات خانوادگی، عدم نظارت صحیح والدین، کم‌توجهی والدین به خواسته‌های صحیح و منطقی فرزندان، ثروت و رفاه اقتصادی خانواده) در گرایش به

*. استادیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان.

** . دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه تهران

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان
مواد مخدر صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان بوده است.

نمونه آماری پژوهش حاضر نیز تعداد ۲۰۰ نفر از جوانان بود که از میان جوانان مبتلا به سوء مصرف مواد تعداد ۱۰۰ نفر، و نیز تعداد ۱۰۰ نفر از جوانان عادی بود که بعد از همگن شدن بر اساس، سن، جنس، تحصیلات، میزان درآمد با گروه اول به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. در این پژوهش از پرسشنامه علل گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در جوانان (محمدی، ۱۳۹۲) استفاده و برای تحلیل داده‌ها نیز از روش تحلیل واریانس چندمتغیری استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان داد عوامل والدین معتاد یا وجود افراد معتاد در خانواده، اختلافات خانوادگی و کمبود محبت در روابط عاطفی خانواده، عدم مهارگری و نظارت صحیح والدین و استفاده از شیوه‌های نامناسب تربیتی و طلاق و جدائی والدین در مقایسه دو گروه از جوانان مبتلا و عادی دارای اثر معناداری برای گرایش به سمت مواد مخدر هستند از سوی دیگر نتایج نشان داد که بی‌سوادی والدین، کم‌توجهی والدین و میزان ثروت خانواده اثر معناداری در گرایش به اعتیاد ندارد. با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان چنین بیان داشت که عوامل خانوادگی مرتبط با چگونگی رفتار و تربیت فرزندان دارای نقش بسیار مهمی در گرایش جوانان به سوی مواد مخدر دارند.

واژه- کلیدها: عوامل خانوادگی، گرایش به مواد مخدر، جوانان

Abstract

One of the important issues in today's society is drug addiction and drug abuse and the reasons related to it. This has been associated with a lot of factors that affect it; so, it seems that among these factors, family factors play a crucial role in creating tendency towards drugs. Hence the problem of the present study was to determine the influence of family factors (illiterate parents, divorce, parental addiction, family conflicts, lack of parental supervision, parental inattention to proper and reasonable demands of children, and wealth and prosperity of the family) in creating tendency toward industrial and traditional drugs among young people of Lorestan province. The present study was a retrospective study. The

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

sample of the study were 200 young people, 100 of them chosen from addicted and 100 from normal population, which were recruited after being homogenized with the first group based on age, gender, education, and income. In this study, the causes of drug abuse tendency among young people questionnaire (Mohamadi, 1392) was used. MANOVA was also used in order to analyze the data. The results showed that addicted parents or the presence of addicts in families, family conflicts and lack of love in family relationships, lack of proper parental supervision, use of inappropriate parenting practices, and parental divorce and separation had significant effect on tendency toward drugs. The results also showed that the illiteracy of parents, parental negligenc, and household wealth has no significant effects on propensity to addiction. According to the research findings, it can be stated that family factors associated with child behavior have an important role in youth attitudes toward drugs.

Keywords: family factors; tendency toward using drugs, youth.

Contact information: amiri_tmu@yahoo.com

مقدمه

پدیده روانی- اجتماعی- زیستی^۱ مصرف و سوء مصرف مواد^۲ در جوانان یکی از بحرانی ترین مسایل پیشروی کشورهای امروزی است (پتر و آلیسیا^۳، ۲۰۱۰، توماس، ۲۰۰۸ و فاگیانو^۴، ۲۰۰۸). در کشور ما نیز اگرچه آمار رسمی در مورد مصرف مواد وجود ندارد، اما مشاهده های بالینی در مراکز مشاوره و درمانگاه های درمان و بازپروری اعتیاد نشان می دهد اعتیاد به مواد روانگردان جدید در جوانان و نوجوانان از شیوع نسبتاً بالایی برخوردار است (جزایری و دهقانی، ۲۰۰۴). به عنوان مثال در پژوهشی که براساس آخرین بررسی ها که با همکاری مرکز تحقیقات اعتیاد دانشگاه بهزیستی و توانبخشی انجام شده است، میانگین سنی معتادان، در کشور ۳۲ سال اعلام شده است که نسبت به سال های گذشته با اندکی تغییر، افزایش یافته است. علاوه بر آن این پژوهش نشان می دهد که بیشتر معتادان (۴۱/۴ درصد) در گروه سنی ۲۰ تا ۲۹ سال قرار دارند و سن شروع اعتیاد از نظر زمانی از ۲۱ تا ۲۲ سال و سن شروع مصرف تزریقی مواد مخدر ۲۶ سال است (مهاجرین، ۱۳۸۷).

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

در سال‌های اخیر اعتیاد به مواد مخدر به‌عنوان معضل جهانی وقت و هزینه زیادی برای دست‌اندرکاران بهداشتی، اجتماعی و حتی سیاسی کشورها به خود اختصاص داده است (بیرز، ۲۰۰۴). دشواری‌های ناشی از اعتیاد همه بعدهای زندگی فردی، خانوادگی و حتی جامعه را تحت تأثیر مخرب خود قرار داده و منابع عظیم اجتماعی را در قلمرو مادی و معنوی به هرز می‌برد. این وضعیت به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه مانند ایران که نیاز بیشتری به نیروی انسانی مولد و بهره‌گیری بیشتر از امکانات و منابع موجود در جهت نیل به هدف‌های کلان ملی دارند، حساسیت بیشتری دارد. بر پایه پژوهش دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۸۱، اعتیاد به‌عنوان سومین آسیب اجتماعی مهم در جمعیت بالای ۱۵ سال مطرح است (مهاجرین، ۱۳۸۷).

از اینرو توجه به بُعد سبب‌شناسی و علت‌های گرایش جوانان به مواد مخدر در بافت‌های جمعیتی و قومی مختلف خود را بسیار مهم جلوه می‌دهد. اما این در حالی است که در کشور بسیاری از پژوهش‌ها در حوزه اعتیاد فقط به شیوع‌شناسی در جمعیت‌های مختلف جوانان توجه داشته و از بُعد سبب‌شناسی اگر چه پژوهش‌هایی وجود دارند اما به عوامل خانوادگی به‌صورت کلی توجه نداشته‌اند (فعیل^۶، ۲۰۱۰). در مطالعات مختلف علل گوناگونی برای علل گرایش جوانان به سمت مواد مخدر ذکر شده است. به‌نظر می‌رسد که اعتیاد در جوانان با مجموعه‌ای از عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی در ارتباط باشد (مولوی، ۱۳۸۳).

در میان این علت‌ها عوامل خانوادگی بسیار مهم به‌نظر می‌رسند، زیرا می‌توان با شناسایی این عوامل در زمینه زندگی خانوادگی یا مشکلات مربوط به عوامل والدینی و خانوادگی همچون نحوه برخورد والدین با فرزندان و جوانانشان و به ارائه راهکارهای درمانی و آموزشی پرداخت، تا از میزان گرایش این جوانان به مواد مخدر کاسته شود، و این در حالی است که بر سایر عوامل اجتماعی و فرهنگی گرایش به مواد مخدر از لحاظ کار تخصصی بین فردی تحقیقات بیشتری انجام شده اما در زمینه عوامل خانوادگی با محدودیت‌های بسیار بیشتر و بزرگتری مواجه می‌باشیم و نیازمند برنامه‌ریزی‌های کلاتری در سطح جامعه هستیم (مولوی،

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان (۱۳۸۳).

از سوی دیگر خانواده از مهمترین نیروهای اجتماعی تعیین کننده اجتماعی شدن فرزندان هستند. نوجوانان و جوانان از طریق این روابط می آموزند که هنجارهای اجتماعی را محترم بشمارند و یا از آنها سر باز زنند (بروک، ۲۰۰۱). نوع ساختار خانواده از نظر دو والدی یا تک والدی بودن، نوع تعاملات خانوادگی، شیوه های ارتباطی و تربیتی و شیوه های فرزندپروری والدین از مهمترین عوامل در رشد روانی اجتماعی فرزندان هستند (گالارین^۷، ۲۰۱۲). پژوهش ها نشان داده اند که برخی مؤلفه های مربوط به خانواده به ویژه مهارگری و حمایت والدینی با احتمال سوء مصرف مواد در جوانان و نوجوانان مرتبط هستند (کارول، ۲۰۰۷). یافته های ارزیابی سریع وضعیت سوء مصرف مواد مخدر سال ۱۳۸۳ در ایران نشان داد که کسب لذت، کنجکاو، رفع مشکلات روانی، در دسترس بودن مواد و رفع درد جسمانی به ترتیب مهم ترین دلیل سوء مصرف مواد بودند. همچنین، یافته های پژوهش نارنجی ها و همکاران نشان داد که علت مصرف مواد تعارف و پیشنهاد دوستان، کنجکاو، تفریح و سرگرمی، والدین معتاد، فشارهای روانی، اختلالات خانوادگی و در مراتب بعدی به ترتیب اولویت کار سنگین و خستگی ناشی از کار، کاهش درد، بیکاری، عدم آگاهی از عوارض اعتیاد، انزال زودرس، فوت بستگان نزدیک، در دسترس بودن مواد و شکست در عشق بوده است (نارنجی ها و همکاران، ۱۳۸۴). در تحقیقات خارجی نیز نشانه های افسردگی، فقر اقتصادی، عزت نفس پایین، نبود حمایت اجتماعی (توکر و همکاران، ۲۰۰۵)، در دسترس بودن مواد مخدر، کشمکش و ناسازگاری، میان پدر و مادر و مصرف مواد به وسیله آنان (بیرز، ۲۰۰۴) از عوامل خطر مرتبط با مصرف مواد در جوانان گزارش شده است.

اگرچه پژوهش ها بر اهمیت همسالان را در گرایش جوانان به سوء مصرف مواد، تأیید کرده اند، اما یافته های مربوط به تأثیر عوامل والدینی متناقض اند. در برخی پژوهش ها عوامل خانوادگی با احتمال سوء مصرف مواد در جوانان، رابطه روشنی داشته است. در حالی که در برخی پژوهش های دیگر ضرایب مربوط به متغیرهای خانوادگی بسیار کوچک یا غیرمعنادار

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان بوده است (مارشال^۱، ۲۰۰۰)، اما ذکر این نکته که احتمال سوء مصرف مواد با صمیمیت والدینی (ترسآ، ۲۰۱۱) و کنترل والدینی (کاساندررا^۱، ۲۰۰۴) در ارتباط است می تواند بسیار کاربردی باشد، اما این نکته باید به وسیله پژوهش های بیشتر مورد مطالعه قرار گیرد. از دیگر سو در مورد سایر عوامل والدینی همچون رفاه اقتصادی خانواده و تأثیر آن بر اعتیاد فرزندان مطالعات اندکی وجود داشته که نتایج آن نیز بعضاً با هم متفاوتند (فعال، ۲۰۱۰). از این رو این پژوهش به بررسی عوامل تأثیرگذار مؤثر بر اعتیاد جوانان استان لرستان خواهد پرداخت تا بدین وسیله و با شناخت این عوامل راه برای برنامه ریزی های پیشگیرانه و درمانی بعدی در حوزه اعتیاد و مواد مخدر هموارتر گردد.

روش

در این پژوهش برای بررسی تأثیر علل و میزان معناداری عوامل تأثیرگذار خانوادگی بر گرایش جوانان به مواد مخدر از روش پس رویدادی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر تمام جوانان مبتلا به سوء مصرف مواد مخدر و جوانان عادی شهری و روستایی استان لرستان می باشد. نمونه آماری پژوهش حاضر نیز تعداد ۲۰۰ نفر از این جوانان بود، که از میان جوانان مبتلا به سوء مصرف مواد تعداد ۱۰۰ نفر، و نیز تعداد ۱۰۰ نفر نیز از جوانان عادی انتخاب شدند.

روش نمونه گیری پژوهش حاضر، روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بوده است، به این صورت که شهرستان های استان لرستان هر کدام به عنوان یک خوشه در نظر گرفته شد و سپس از بین این خوشه ها تعداد سه خوشه به صورت تصادفی انتخاب گشت، سپس نیز از مراکز بازپروری و درمان مبتلایان نیز به صورت تصادفی چند مرکز انتخاب شده و با توجه به نسبت جمعیتی هر شهرستان جوانان مبتلا برای شرکت در نمونه پژوهشی انتخاب شدند. لازم به ذکر است که از میان جوانان عادی که برای مقایسه با جوانان مبتلا در عوامل گرایش به مواد مخدر در نظر گرفته شدند، تعدادی از آنان به صورت نمونه گیری در دسترس و پس از همتا شدن

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان براساس سن، جنسیت، تحصیلات و درآمد، برای گروه دیگر نمونه پژوهشی انتخاب گشتند. برای تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها و اطلاعات نیز از روش تحلیل واریانس چند متغیری برای شناسایی عوامل بیشتر تأثیرگذار (عوامل خانوادگی) در گرایش جوانان استان لرستان به مواد مخدر صنعتی و سنتی استفاده شد.

ابزار پژوهش:

پرسشنامه علل گرایش جوانان به سو مصرف مواد مخدر: در این پژوهش برای ارزیابی علل گرایش به مواد مخدر از پرسشنامه علل گرایش محمدی، پورقاز و رقیب (۱۳۹۲) استفاده شد. عوامل سازنده مقیاس با دو دسته یافته‌های مرتبط با تحلیل‌های تجربی و رویکردهای نظری مطابقت می‌کنند. این مقیاس دارای ۳ مؤلفه؛ شامل عوامل فردی، عوامل بین فردی و محیطی و عوامل اجتماعی مؤثر در گرایش به اعتیاد می‌باشد. مؤلفه عوامل فردی دارای ۷ زیرمؤلفه (نگرش مثبت به مواد مخدر؛ مشکلات شخصیتی و روانی مثل افسردگی، پرخاشگری، اضطراب؛ عدم تحمل شکست و ناکامی؛ کنجکاوی و نداشتن اعتقادات مذهبی) می‌باشد. مؤلفه عوامل بین فردی و محیطی دارای ۳ زیرمؤلفه (عوامل مربوط به خانواده؛ عوامل مربوط به دوستان و عوامل مربوط به مدرسه) می‌باشد. مؤلفه عوامل اجتماعی دارای ۴ زیرمؤلفه (کمبود امکانات فرهنگی، ورزشی و تفریحی؛ توسعه صنعتی و محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی؛ کمبود امکانات فرهنگی، ورزشی و تفریحی و بازار مواد مخدر در ایران) می‌باشد. به طور کلی، این مقیاس دارای ۷۸ گویه یا آیتم می‌باشد و آزمودنی‌ها پاسخ خود را به هر گویه بر روی یک پیوستار (۱- اصلاً، ۲- خیلی کم، ۳- کم، ۴- زیاد، ۵- خیلی زیاد) رتبه‌بندی می‌کنند. درستی صوری و محتوایی این مقیاس توسط متخصصان جامعه‌شناسی و روانشناسی مورد تأیید قرار گرفته و برای ارزیابی درستی سازه این مقیاس از تأیید عاملی مرتبه دوم استفاده شده است که در این تحلیل درستی ساختار پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفته است از سوی دیگر قابلیت اعتماد این پرسشنامه نیز با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۴ برآورد شده است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۲).

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

داده‌ها و یافته‌ها

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار عامل‌های خانواده مؤثر بر گرایش به اعتیاد

انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروه	عامل خانوادگی
۰/۸۹۱	۲/۵۶	۱۰۰	عادی	والدین بی‌سواد
۰/۵۹	۲/۶۶	۱۰۰	معتاد	
۰/۷۵۵	۲/۶۱	۲۰۰	کل	
۰/۹۰۱	۱/۴۲	۱۰۰	عادی	والدین معتاد
۰/۶۳	۲/۱۳	۱۰۰	معتاد	
۰/۸۵۳	۱/۷۷	۲۰۰	کل	
۰/۹	۱/۷۲	۱۰۰	عادی	اختلاف خانوادگی
۰/۷۵۲	۲/۴	۱۰۰	معتاد	
۰/۸۸۳	۲/۰۶	۲۰۰	کل	
۰/۹۰۴	۲/۰۱	۱۰۰	عادی	کم توجهی والدین
۰/۶۰۳	۲/۱۴	۱۰۰	معتاد	
۰/۷۷	۲/۰۷	۲۰۰	کل	
۰/۷۸	۱/۲۸	۱۰۰	عادی	عدم نظارت والدین
۰/۶۸۷	۱/۷۵	۱۰۰	معتاد	
۰/۷۷	۱/۵۱	۲۰۰	کل	
۰/۷۰۸	۱/۶۲	۱۰۰	عادی	جدایی و طلاق والدین
۰/۶۹۹	۲/۶۶	۱۰۰	معتاد	
۰/۸۷۴	۲/۱۴	۲۰۰	کل	
۰/۹۹۱	۲/۲۲	۱۰۰	عادی	ثروت
۰/۷۹۵	۲/۴۳	۱۰۰	معتاد	
۰/۹۰۲	۲/۳۲	۲۰۰	کل	

در جدول شماره (۱) میانگین و انحراف معیار عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر در دو گروه جوانان وابسته به مواد و جوانان عادی نشان داده شده است. همان‌طور که در این جدول نشان داده شده است در متغیرهای والدین معتاد یا وجود افراد معتاد در خانواده، اختلافات خانوادگی و کمبود محبت در روابط عاطفی خانواده، عدم مهارگری و نظارت صحیح والدین و استفاده از شیوه‌های نامناسب تربیتی و طلاق و جدایی والدین بین دو گروه تفاوت وجود دارد. در ادامه به مقایسه میانگین‌های هر دو گروه در مقیاس گرایش به مواد مخدر پرداخته شده تا معنی‌داری آماری تفاوت‌های میانگین‌های هر عامل محاسبه شود.

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

جدول ۲: مقایسه میانگین عامل‌های خانوادگی مؤثر بر گرایش به اعتیاد

مقدار احتمال	درجه آزادی خطا	درجه آزادی فرض	F	آماره	
<۰/۰۰۱	۱۹۲	۷	۲۶/۱۲	۰/۴۸۸	رد فیلابی
<۰/۰۰۱	۱۹۲	۷	۲۶/۱۲	۰/۵۱۲	لامبدای ویلکز
<۰/۰۰۱	۱۹۲	۷	۲۶/۱۲	۰/۹۵۲	رد هنتلیتک
<۰/۰۰۱	۱۹۲	۷	۲۶/۱۲	۰/۹۵۲	ریشه بزرگ روی

با توجه به جدول فوق، میانگین عامل‌های خانوادگی مؤثر بر گرایش به اعتیاد در گروه عادی و معتاد متفاوت است ($p < ۰/۰۰۱$). برای مشخص شدن تفاوت از آزمون تحلیل واریانس بین گروهی یک عامل (یکراهه) استفاده شد. نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: مقایسه میانگین عامل‌های خانوادگی مؤثر بر گرایش به اعتیاد در گروه عادی و معتاد

مقدار احتمال	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	متغیر وابسته	منبع گروهی
۰/۳۵۱	۰/۸۷۵	۰/۵	۱	۰/۵	والدین بی‌سواد	بین گروهی
۰	۴۱/۷۰۳	۲۵/۲۰۵	۱	۲۵/۲۰۵	والدین معتاد	
۰	۳۴/۶۳۸	۲۳/۱۲	۱	۲۳/۱۲	اختلاف خانوادگی	
۰/۲۳۳	۱/۴۳	۰/۸۴۵	۱	۰/۸۴۵	کم‌توجهی والدین	
۰	۲۰/۴۵۶	۱۱/۰۴۵	۱	۱۱/۰۴۵	عدم نظارت والدین	
۰	۱۰۹/۲۶۴	۵۴/۰۸	۱	۵۴/۰۸	جدایی و طلاق والدین	
۰/۱	۲/۲۳۴	۲/۲۰۵	۱	۲/۲۰۵	ثروت	
		۰/۵۷۱	۱۹۸	۱۱۳/۰۸	والدین بی‌سواد	درون گروهی
		۰/۶۰۴	۱۹۸	۱۱۹/۶۷	والدین معتاد	
		۰/۶۶۷	۱۹۸	۱۳۲/۱۶	اختلاف خانوادگی	
		۰/۵۹۱	۱۹۸	۱۱۷/۰۳	کم‌توجهی والدین	
		۰/۵۴	۱۹۸	۱۰۶/۹۱	عدم نظارت والدین	
		۰/۴۹۵	۱۹۸	۹۸	جدایی و طلاق والدین	
		۰/۸۰۶	۱۹۸	۱۵۹/۶۷	ثروت	
			۲۰۰	۱۴۷۶	والدین بی‌سواد	خطا
			۲۰۰	۷۷۵	والدین معتاد	
			۲۰۰	۱۰۰۴	اختلاف خانوادگی	
			۲۰۰	۹۷۹	کم‌توجهی والدین	
			۲۰۰	۵۷۷	عدم نظارت والدین	
			۲۰۰	۱۰۶۸	جدایی و طلاق والدین	
			۲۰۰	۱۲۴۳	ثروت	

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

مطابق جدول شماره (۳) نتیجه آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری برای مقایسه میانگین نمرات در متغیرهای وابسته نشان داد که تفاوت آماری معنی داری بین میانگین گروه‌ها در متغیرهای والدین معتاد یا وجود افراد معتاد در خانواده $p < 0/05$ و $F = 41/70$ ، اختلافات خانوادگی و کمبود محبت در روابط عاطفی خانواده $p < 0/05$ و $F = 34/63$ ، عدم مهارگری و نظارت صحیح والدین و استفاده از شیوه‌های نامناسب تربیتی $p < 0/05$ و $F = 20/45$ و طلاق و جدائی والدین $p < 0/05$ و $F = 109/26$ ، با توجه به جدول بالا، بی‌سوادی والدین، کم‌توجهی والدین و ثروت اثر معناداری در گرایش به اعتیاد ندارد ($p > 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی علل سوء مصرف مواد مخدر جوانان از این نظر حیاتی است که سوء مصرف مواد در جوانان مسایل چندی در سلامتی و رواندرستی آنان از قبیل افزایش خطر آسیب و مرگ از طریق خشونت بین‌فردی، تصادفات جاده‌ای، افزایش رفتارهای پرخطر جنسی، حاملگی ناخواسته، ابتلا به بیماری‌هایی چون ایدز و مسایل و مشکلات تحصیلی را افزایش می‌دهد (میلر و همکاران، ۲۰۰۱). اما این در حالی است که در این زمینه پژوهشی (علل گرایش به مواد مخدر) در کشور، اگر چه پژوهش‌های اندکی صورت گرفته است، اما این پژوهش‌ها به صورت کلی مختص به تمام کشور نبوده است. از دیگر سو در میان طیف جمعیت جوانان استان لرستان، نیز پژوهش‌های انجام گرفته در مورد اعتیاد، به علل گرایش و سهم هر کدام از این علل در روی آوردن به سمت مواد مخدر پرداخته اند نشده است و در این زمینه پژوهش‌ها با کاستی مواجه می‌باشند. این امر در حالی است که پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که با شناسایی علل و عوامل گرایش به سمت مواد مخدر و اعتیاد می‌توان از درصد میزان گرایش جوانان به سمت مواد مخدر، با استفاده از طرح‌های پیشگیرانه در زمینه مدیریت علل وابستگی به مواد مخدر است (پیتر و آلیسیا، ۲۰۱۰). در چنین شرایطی پژوهش حاضر به بررسی عوامل بیشتر تأثیرگذار خانوادگی در میان جوانان استان لرستان پرداخت.

با توجه به جدول شماره (۳) نتایج پژوهش نشان داد که از میان عوامل خانوادگی عامل‌های وجود افراد معتاد در خانواده، اختلافات خانوادگی و کمبود محبت در روابط عاطفی خانواده،

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان عدم مهارگری و نظارت صحیح والدین و استفاده از شیوه‌های نامناسب تربیتی، طلاق و جدائی والدین در مقایسه دو گروه از جوانان مبتلا و عادی دارای اثر معناداری برای گرایش به سمت مواد مخدر هستند. در این راستا پژوهش‌های مختلف (میسیا، ۲۰۰۹، فرجاد، ۱۳۷۴، شرق و همکاران، ۱۳۹۰، پتر و آلیسیا، ۲۰۱۰) چنین بیان میدارند که خانواده نقش بسیار مهمی در مشکلات روانشناختی و گرایش جوانان به سمت مواد مخدر ایفا می‌کنند. توکر و همکاران، ۲۰۰۵ و بیروز، ۲۰۰۴ نیز کشمکش و ناسازگاری، میان پدر و مادر و مصرف مواد به وسیله آنانرا، از عوامل خطر مرتبط با مصرف مواد در جوانان گزارش کرده‌اند.

علاوه بر این پژوهش‌ها تعاملات خانوادگی، شیوه‌های ارتباطی و تربیتی، و فرزندپروری والدین از مهمترین عوامل در رشد روانی اجتماعی فرزندان می‌دانند و بر تأثیر این عوامل بر انحراف‌های روانی اجتماعی جوانان تأکید می‌کنند (گالارین، ۲۰۱۲). علاوه بر این پژوهش‌ها نشان داده‌اند که برخی مؤلفه‌های مربوط به خانواده به‌ویژه مهارگری و حمایت والدینی با احتمال سوءمصرف مواد در جوانان و نوجوانان مرتبط هستند (کارول، ۲۰۰۷). از دیگر سو دیگر نتایج نشان داد که بی‌سوادی والدین، کم‌توجهی والدین و میزان ثروت خانواده اثر معناداری در گرایش به اعتیاد ندارد این نتایج با پژوهش‌های پیشین (باقیانی مقدم و همکاران، ۱۳۸۷ و پتر و آلیسیا، ۲۰۱۰) دارای همخوانی نیست. همچنین، یافته‌های پژوهش نارنجی‌ها و همکاران نشان داد که علت مصرف مواد تعارف و پیشنهاد دوستان، کنجکاوی، تفریح و سرگرمی، والدین معتاد، فشارهای روحی و روانی، اختلالات خانوادگی و در مراتب بعدی به‌ترتیب اولویت کار سنگین و خستگی ناشی از کار، کاهش درد، بیکاری، عدم آگاهی از عوارض اعتیاد، انزال زودرس، فوت بستگان نزدیک، در دسترس بودن مواد و شکست در عشق بوده است (نارنجی‌ها و همکاران، ۱۳۸۴). در پژوهش مولوی و رسولزاده، (۱۳۸۳)، که به‌منظور بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به سوءمصرف مواد مخدر؛ انجام شده است طلاق، اختلافات خانوادگی به‌عنوان مهم‌ترین عوامل خانوادگی شناسایی شدند که در گرایش جوانان به سوءمصرف مواد بیشترین تأثیر را داشتند. در راستای تبیین نظری این یافته‌های پژوهشی نظریه‌پردازان بی‌سازمانی اجتماعی بر این باورند که عواملی چون کاهش کارایی

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

نهادهای اجتماعی نظیر خانواده و تضعیف تقیدهای خویشاوندی به عنوان نیروهای غیر رسمی کنترل اجتماعی، کاهش انسجام سنتی اجتماعی که پیامد رشد سریع صنعتی شدن، شهرنشینی و مهاجرت فزاینده به سوی حوزه‌های شهری است جرایمی نظیر قتل، سرقت، انحرافات جنسی و اعتیاد را افزایش می‌دهند (مولر، ۲۰۰۶).

پی‌نوشت‌ها:

1- Bio-Psycho-Social	2- Substance Abuse
3- Peter, N. & Alicia	4- Faggiano
5- Beyers	6- Feil
7- Gallarin	8- Marshal
9- Therese	10- Cassandra

منابع و مأخذ فارسی:

- باقیانی مقدم، م، فاضل پور، ش و رهایی، ز. (۱۳۸۷). مقایسه دیدگاه معتادین و غیرمعتادین در مورد علل گرایش به اعتیاد، طلوع بهداشت. فصلنامه پژوهشی دانشکده بهداشت یزد، ۷، ۴۰-۴۹.
- سازمان پزشکی قانونی. (۱۳۹۱). سایت سازمان پزشکی قانونی ایران. ۷ مهر ۱۳۹۱.
- شرق، ع؛ نیساری، ر، و آلیلو، ل. (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر عود اعتیاد از دیدگاه معتادان مراجعه کننده به مراکز. مجله پزشکی ارومیه، ۲۲، ۱۲۹-۱۳۶.
- فرجاد، م. (۱۳۷۴). سبب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.
- فیض‌اللهی، ع. (۱۳۸۷). عوامل اجتماعی مرتبط با اعتیاد در بین جوانان استان ایلام. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۷ شماره ۲۹.
- مولوی، پ و رسول‌زاده، ب. (۱۳۸۳). بررسی عوامل مؤثر در گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر. فصلنامه اصول بهداشت روانی، ۶، ۴۹-۵۵.

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

مهاجرین، ر. (۱۳۸۷). تأثیر حاشیه‌نشینی بر میزان بزهکاری در کلان شهرها. تهران: جنگل

جاودانه.

نارنجی‌ها، ه؛ رفیعی، ح؛ باغستانی، اح؛ نوری، ر. (۱۳۸۴). ارزیابی سریع وضعیت سوء مصرف و

وابستگی به مواد در ایران، معاونت پیشگیری سازمان بهزیستی کشور.

منابع و مآخذ خارجی:

- Beyers, J. M., Toumbourou, J. W., Catalano, R. F., Arthur, M. W., & Hawkins, J. D. (2004). A cross-national comparison of risk and protective factors for adolescents substance use: The United States and Australia. *Journal of Adolescent Health, 35* (1), 3-16.
- Brook, J. S., Brook, D., & Richter, L. (2001). Risk factors for adolescent marijuana use across cultures and across time. *Journal of Genetic Psychology, 162*, 357-374.
- Cassandra, J. D., Stephen, J. B., Hoffman, P., & Harmony, E. L. (2004). Parenting Practices as Moderators of the Relationship between Peers and Adolescent Marijuana Use. *Journal of Marriage and Family, 66*, 163- 178
- Faggiano, F., Vigna-Taglianti, F. D., Versino, E., Zambon, A., Borraccino, A., & Lemma, P. (2008) School-based prevention for illicit drugs use: A systematic review. *Preventive Medicine, 46*(5), 385-396.
- Feil J , Sheppard, D. (2010). Addiction, compulsive drug seeking, and the role of frontostriatal mechanisms in regulating inhibitory control Neuroscience and Biobehavioral Reviews 35, 248–275
- Gallarín, M., & Alonso, A. (2012). Parenting practices, parental attachment and aggressiveness in adolescence: A predictive model. *Journal of Adolescence, 35*(6), 1601-1610.
- Jazayeri, A., & Dehghani, M. (2004). Relationship between attachment styles, addiction and psychological profile of addicts in comparison with non-addicts. *Addiction Research, 6*, 55-66.
- Johnston, L. D., O'Malley, P. M., Bachman, J. G., & Schulenburg, J. E. (2006). Monitoring the Future national survey results on drug use, 1975-2005. Volume I: Secondary school students (NIH Publication No. 06-5883). Bethesda, MD: National Institute on Drug Abuse, 684.
- Karol, L., Kumpfer, M., & Fowler, A. (2007). Parenting skills and family support programs for drug-abusing mothers, *Seminars in Fetal and Neonatal Medicine, 12*, 134-142.

بررسی نقش عوامل خانوادگی مؤثر در گرایش به مواد مخدر اعم از صنعتی و سنتی در میان جوانان استان لرستان

- Maithya W, R. (2009). Drug Abuse in Secondary Schools in Kenya: Developing a Program for Prevention and Intervention, Ph.D unpublished dissertation, University of South Africa.
- Marshal, M. P., & Chassin, L. (2000). Peer Influence on adolescent alcohol use: The moderating role of parental support and discipline. *Applied Development Science, 4*, 80- 88.
- Miller, T. R., Lesting. D.C. & Smith, G. S. (2001). Injury risk among medically identified alcohol and drug abuser, *Alcoholism: clinical and Experimental Research, 25(1)*, 54-59o
- Müller, H. P. (2006). Emile Durkheim. in: Kaesler, D., (Hrsg.). *Klassiker der Soziologie: von Auguste Comte bis Alfred Schütz. Band I, 5. Auflage. München. P. 151-171.*
- Peter, N. & Alicia, D. (2010). Extent and Influence of Recreational Drug Use on Men and Women Aged 15 Years and Older in South Africa. *African Journal of Drug & Alcohol Studies, 9(1)*, 33-48.
- Sadock, BN. J., Sadock. V. A., & Kaplan. (2008). *Synapses of psychiatry (ninth edition)*. Philadelphia: Lippincott the William and willkins
- Therese, G., Janet, H. J. Christopher, G. (2011). Maternal substance abuse and disrupted parenting: Distinguishing mothers who keep their children from those who do not Original Research Article. *Children and Youth Services Review, 33(11)*, 2176-2185.
- Tucker, J. S., D'Amico, E. J., Wenzel, S. L., Golinelli, D., Elliott, M. N., & Williamson, S. (2005). A prospectivestudy of risk and protective factors for substance use among impoverished women living in temporary shelter setting in Los Angles ounty. *Drug and Alcohol Dependence, 81 (4)*, 558-569.
- World Drug Report. (2012). United Nations Office on Drugs and Crime (UNOD).